

Antaget av Uppsala kommunfullmäktige 24 februari 2014
Reviderat enligt beslut i kommunfullmäktige 7 december 2015

Miljö- och klimatprogram 2014-2023

Innehåll

Syfte och långsiktiga mål	1
Miljö- och klimatprogrammet – en del i arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling 1	
Syfte	1
Kommunikation	1
Uppföljning	1
De långsiktiga miljö- och klimatmålen	2
Fossilfritt Uppsala 2030 – klimatpositivt Uppsala 2050	2
Giftfri miljö	2
Åtta etappmål för miljö och klimat	3
Etappmål 1:.....	4
Förnybar och klimatneutral uppvärmning 2020	4
Etappmål 2:.....	6
Solenergi – från pilot till vardag: 30 MW solenergi 2020	6
Etappmål 3:.....	7
Fossilbränslefri kommunal fordonspark 2020, samt fossilbränslefri maskinpark och klimatneutrala upphandlade transporter år 2023	7
Etappmål 4:.....	9
25 procent energieffektivare verksamhet år 2020	9
Etappmål 5:.....	11
Hållbar upphandling för en giftfri miljö år 2020	11
Etappmål 6:.....	12
100 procent ekologiska livsmedel 2023	12
Etappmål 7:.....	14
Öka det hållbara byggandet och förvaltandet.....	14
Etappmål 8:.....	16
Hållbara affärer, verksamheter och gröna jobb	16
Prioriterade områden	17
Sektorer	17
Arbetsätt	17
Delgeografiska fokus	17
Miljö- och klimatprogrammets insatskarta – strategiska insatsområden	18

Syfte och långsiktiga mål

Miljö- och klimatprogrammet

– en del i arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling

Uppsalas miljö- och klimatprogram är en del av kommunens långsiktiga arbete för en hållbar utveckling beskrivet i Policy för hållbar utveckling och översiktsplanens vision.

Miljö- och klimatprogrammet tar sin utgångspunkt i utmaningarna beskrivna i Planetens gränser, de nationella miljö kvalitetsmålen, tillståndet i Uppsala såsom beskrivet i kommunens Hållbarhetsboks slut eller motsvarande samt Uppsala kommuns översiktsplan¹.

Programmet följer de prioriteringar, principer och arbetssätt som beskrivs i ramverket för ekologiska planer och program².

Syfte

Miljö- och klimatprogrammet har två huvudsakliga syften.

Ett övergripande syfte är att skapa en sammanhållen och övergripande plattform för det strategiska arbetet med miljö och klimat och på så sätt uppnå kommunens långsiktiga miljö-, klimat- och utvecklingsmål.

Ett externt syfte är att visa på kommunens riktning, spets och bredd i miljö- och klimatarbetet och på så sätt ta vara på medborgarnas, företagens och organisationernas engagemang i miljö- och klimatfrågan.

Kommunikation

Miljö- och klimatprogrammet kommuniceras, tillsammans med Policy för hållbar utveckling och det Ekologiska ramverket, internt och externt för bästa genomföranderesultat. Även populärversioner och mer bakgrundstexter tas fram som stöd.

Uppföljning

De långsiktiga miljö- och klimatmålen liksom etappmålen följs upp årligen. Programmet som sådant liksom Ramverket utvärderas 2016 och 2020. Revideringar kan då ske. Uppföljningen redovisas till kommunfullmäktige. En slutlig utvärdering genomförs 2024. Noteras kan att de nationella miljö kvalitetsmålen har 2020 som målår. Kommunstyrelsen är ansvarig att samordna och sammanställa uppföljning och utvärdering.

¹ Se bilaga 1, i Ramverk för Ekologiska program och planer.

² DNR KSN 2012-1129

De långsiktiga miljö- och klimatmålen

Uppsala – en fossilbränslefri välfärdskommun som bidrar med lösningar till global ekologisk återhämtning och välfärd.

Fossilfritt Uppsala 2030 – klimatpositivt Uppsala 2050:

Mål:

- De samlade utsläppen av växthusgaser ska till år 2020 ha minskat med cirka 30 %.
 - Utsläppen av växthusgaser från energianvändning, transporter och arbetsmaskiner inom Uppsala kommungeografi ska senast år 2030 vara nära noll samt baseras på förnybara energikällor.
 - De samlade utsläppen av växthusgaser ska senast år 2040 vara nära noll, dvs ha minskat med ca 90 %.
 - De samlade utsläppen av växthusgaser ska senast år 2050 ha minskat med motsvarande mer än 100 %.
 - De samlade utsläppen av växthusgaser ska senast år 2070 ha minskat med motsvarande cirka 110 %.
-

Alla mål är i jämförelse mot år 1990 och mäts i absoluta tal.

Klimatmålet är i linje med FN:s klimatpanels bedömningar i sin 5:e samlande rapport 2013-14 men med en tidigare lagd målhorisont. Den skarpare målhorisonten har två syften. Dels att visa på behovet av en klimatpolitik med större säkerhetsmarginaler. Dels i syfte att ta ansvar för de historiska utsläppen. Det medger också ett ansvar för utsläpp från produktion av varor och livsmedel i övriga Sverige och andra länder som konsumeras eller används i Uppsala, men som inte finns med i Uppsalas utsläppsberäkningar. De största posterna bedöms vara bygg- och anläggningsmaterial och livsmedel.

Ansvarig för målet

Kommunstyrelsen, samtliga nämnder och styrelser.

Ansvarig för uppföljning

Kommunstyrelsen.

Uppföljning

Växthusgaser eller klimatpåverkan beräknas i koldioxidekvivalenter, enligt den internationella klimatkonventionen. Utsläppskällorna omfattar energianvändning och transportarbete, samt icke-energirelaterade utsläpp från bland annat jordbruk och industri, inom de kommungeografiska gränserna, samt uppsalabornas affärsresor från Arlanda och långväga semesterresande överlag. Tillägg görs med schablon för utsläpp från produktion och distribution av både el, fossila och förnybara bränslen.

Kommungeografisk nivå

Uppföljningen görs av kommunstyrelsen genom sammanställningar och bearbetningar av data från Naturvårdsverket, energileverantörer, SCB med flera. Redovisas till fullmäktige två gånger per år.

Förutsättningar för måluppfyllelse

Målet för år 2020 beräknas kunna nås i samarbete med övriga lokala aktörer, främst i Uppsala klimatprotokoll, och med en något starkare nationell klimatpolitik. Det förutsätter att etappmålen i programmet nås, tillsammans med övriga mål i kommunens planer och program med bäring på klimat, exempelvis avfallsplanen. En grundförutsättning är att stadsplaneringen i Översiktsplan 2010 samt dess trafikmål till 2020 och 2030 nås. Trafikmålen manifesteras i ett arbete som tar sin utgångspunkt i ett flertal policyer och planer inom trafiksektorn och kompletterar Miljö- och klimatprogrammet.

En stor del av måluppfyllelsen 2020 är Vattenfalls planerade investering i ett nytt biobränsleeldat verk som ersätter det stora torveldade kraftvärmeverket. Till sist förutsätts en måttligare tillväxt av uppsalabornas utrikes semesterflygresor än dagens trend med stark tillväxt. För att nå de långsiktiga målen 2030-2070 krävs en större omställning på de flesta samhällsområden. En klimatfärdplan tas fram inom ramen för samarbetet i Uppsala klimatprotokoll.

Giftfri miljö

Mål: Förekomsten av ämnen i inomhus- och utomhusmiljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden.

Att minska risker och exponering kring kemikalier är en av vår tids största globala och lokala miljöutmaningar. Ämnen med farliga egenskaper finns på platser där de inte hör hemma - i människors kroppar, växter, djur, hav, sjöar och marker. Barn är särskilt utsatta och känsliga.

Arbetet för en giftfri miljö bedrivs på många nivåer i samhället. Det kan handla om lagstiftning, att utveckla nya miljö- och hälsovänliga metoder för kemikalieframställning (sk grön kemi) samt att ställa krav vid köp av en vara. Som kommun ska vi arbeta med en hög ambitionsnivå och med en palett av åtgärder för att öka medvetenhet, försiktighet och minska användningen av farliga kemikalier i vårt samhälle.

Ansvarig för målet

Kommunstyrelsen, samtliga nämnder och styrelser.

Ansvarig för uppföljning

Kommunstyrelsen.

Uppföljning

Uppföljning sker via sammantagen bedömning av de etappmål som påverkar Giftfri miljö.

Åtta etappmål för miljö och klimat

De åtta etappmålen för miljö- och klimat ska fungera som en drivkraft för en snabb utveckling till ett hållbart samhälle i allmänhet och de övergripande miljö- och klimatmålen i synnerhet.

Etappmål 1:

Förnybar och klimatneutral uppvärmning 2020

Mål: Uppsalas och Uppsala kommuns energiförsörjning för värmebehov sker med förnybara energikällor eller klimatneutral/kompenserad produktion år 2020.

Fossil eldningsolja för uppvärmning genom fristående oljepannor av villor, bostadshus och lokaler har nästan helt fasats ut. Kvarvarande oljepannor bedöms fasas ut till cirka 2020 utan ytterligare styrmedel. De fåtalet kvarvarande oljepannor i kommunorganisationen fasas ut i närtid. I allt fler av de mindre tätorterna byggs bibränslebaserad fjärrvärme, genom målmedvetet arbete av kommunägda Uppsalahem och övriga kommunala fastighetsbolag i samarbete.

Kvarvarande fossila bränslen finns i fjärrvärmen i Uppsala stad som tillhandahålls av Vattenfall AB. Vattenfall planerar att investera i en ny bibränsleeldad panna klar cirka 2020. Den ersätter den nuvarande stora torveldade pannan. Anläggningen i Uppsala är då i huvudsak fossilbränslefri, två restposter återstår. Det ena är den fossila plasten i avfallet som förbränns. Avfallet i övrigt betraktas som bibränsle. Det andra är oljepannor som är reservkraft då de två stora verken inte fungerar, och för att klara effekttoppar, de dagar det är extra kallt. Oljeanvändningen kan således bli relativt stor.

Plastinnehållet minskas genom ökad återvinning, avfallsminimering och användning av förnyelsebara material i kommunorganisationen, samt introduktion av bioplast.

Vattenfalls inriktning för värmeverksamheten i Uppsala är koldioxidneutral produktion till 2030. Kommunen ser möjligheten att det i Uppsala kan ske betydligt tidigare – i samarbete med Vattenfall och Vattenfalls övriga värmekunder.

Det finns två sätt att minska oljeanvändningen. Det första är att ersätta fossil olja med bio-olja. Det andra är att värmekunderna aktivt minskar sitt värmebehov då det finns risk för en effekttopp. De två sätten får gärna kombineras. Att kapa effekttoppar är ett prioriterat energimål i Översiktsplan 2010 för att nå ett hållbart samhälle. Det är både resurseffektivare och ger mindre påverkan på klimatet.

Här kan användare och producenter ta ett gemensamt ansvar. Kommunorganisationen söker därför samarbete med andra stora värmekunder och Vattenfall för att utveckla och implementera metoder som reducerar effekttopparna för minskad oljeanvändning.

Ansvarig för målet

Kommunstyrelsen. Alla fastighetsägande bolag i samarbete med sina hyresgäster, samt gatu- och samhällsmiljönämnden.

Samtliga nämnder och styrelser vad avser att minska plastanvändningen.

Uppföljning

Samhällsnivå: Andel värmeproduktion baserad på förnybara energikällor av den totala användningen (MWh) av värme i Uppsala kommun.

Andel spetslast av total last i fjärrvärmeverken.

Kommunstyrelsen följer upp i samarbete med värmeleverantörer.

Kommunorganisationen: Andel värmeanvändning baserad på förnybara energikällor av den totala användningen (MWh) av värmeenergi i kommunorganisationen

Uppföljningen görs med hjälp av det kottungemensamma IT-stödet för uppföljning och målsättning av energi och klimat.

Förutsättningar för genomförande

Schablonmässigt har plasten beräknats utgöra cirka 20 % av värmeinnehållet i avfallet, men kan vara så mycket som 40 %. Detta bör kunna minska genom ytterligare källsortering och återvinning, samt att stimulera introduktionen av mer bio-plast på marknaden men framförallt genom att använda förnybara material och flergångsartiklar. Avfallsminimering och återvinning är tydliga mål i Uppsala kommuns nästa avfallsplan där Uppsala Vatten och Avfall AB är huvudansvarig. Utfasningen kommer att ta lång tid och vad gäller det historiska lagret av fossil plast är förbränning det bästa alternativet. I fullmäktiges mål definieras därför fossil plast bort. Oavsett det ska kommunen och samhället arbeta för att minska fossil plastanvändning och öka källsorteringen.

Vattenfall använder el för sin drift och i produktionen, exempelvis utvinning av spillvärme ur kommunens reningsverks spillvatten. Om Vattenfall eller annan värmeleverantör köper in sin egenproducerade el eller produktspecificerad förnybar el, kan även denna del av värmeproduktionen anses vara förnybar.

Kommunens lokaler värms i första hand av fjärr- eller närvärme. I några fall används el för utvinning av geoenergi och i något enstaka fall finns även direktverkande el. De sista anläggningarna med direktverkande el fasas ut i närtid. Kommunen köper Bra Miljöval el eller produktspecificerad förnybar el, och är därmed fossilbränslefri för den el-baserade uppvärmningen som finns. Andra aktörer uppmanas att göra detsamma.

Vattenfall erbjuder sina kunder produkten klimatkompenserad fjärrvärme. Idag utgörs den av värme från avfallsförbränning, där plastinnehållet kompenseras genom att Vattenfall ökar inblandningen av biobränsle i torvpannan motsvarande kundens andel. Kommunförvaltningen och kommunens bolag bör överväga avtal om klimatneutral fjärrvärme, analogt med el-sidan, för att för egen del bli fossilbränslefri och för att stödja den övergripande målsättningen om förnybart och klimatneutralt i samarbete med Vattenfall och andra stora aktörer. När torven har ersatts av biobränsle och Vattenfalls produktion därmed i huvudsak är fossilbränslefri, bör kommunen i samarbete med Vattenfall hitta ett nytt sätt att kompensera för plastinnehållet och eventuell kvarvarande fossil olja.

Etappmål 2:

Solenergi – från pilot till vardag: 30 MW solenergi 2020

Mål: Till 2020 har cirka 30 MW effekt solenergi installerats, och cirka 100 MW till år 2030.

Uppsala har en stolt tradition av solenergiforskning – nu ska det också synas på byggnader och andra ställen med solceller för elproduktion och solpaneler för värmeproduktion.

Ett tydligt planeringsmål stödjer ett långsiktigt arbete och ambitionen att ha en hög grad av solenergi i Uppsala. Målet innebär både att kommunens bolag och nämnder verkar för utbyggnad på egna fastigheter och att kommunen verkar för utbyggnad i samhället i stort. För att nå målet krävs att alla större fastighetsägare gör en systematisk inventering av samtliga tak och andra möjliga ytor, samt bygger ett flertal större anläggningar varje år. Men alla aktörers bidrag behövs, villaägare, bostadsrättsföreningar och företag som äger sin egen fastighet med flera.

Kommunorganisationen ska gå före och ta en proportionerligt större andel av planeringsmålet. Kommunen olika delorganisationer har dock olika förutsättningar och kan ha olika ambitioner.

Ansvariga för målet

För utbyggnad inom kommunorganisationen svarar bolagen, samt gatu- och samhällsbyggnadsnämnden. Nämnder och styrelser som primärt är lokalhyresgäster kan efterfråga solenergiinstallationer.

Kommunstyrelsen och plan- och byggnadsnämnden ansvar för det övergripande planeringsmålet.

Uppföljning

Samhällsnivå: Installerad effekt solel och solvärme.
Kommunstyrelsen.

Kommunorganisationen: Installerad effekt och produktion av solel och solvärme.
Kommunstyrelsen samordnar. Varje organisation mäter och rapporterar.
Gemensam rapportering och uppföljning sker via det kommungemensamma systemstödet för energi, klimat och miljö.

Förutsättningar för genomförande

Tekniska mätmetoder måste etableras i samarbete el-nätsägare, köpare och installatörer med flera möjliga aktörer. Alternativt frivillig visning av producerad solenergi på publik webbplats, eller en kombination av dessa.

En installerad effekt på 30 respektive 100 MW ger cirka 30 GWh respektive 100 GWh. Det kan jämföras med den totala energianvändningen i Uppsala som vid programstart är cirka 1 300 GWh. Grovt räknat skulle det innebära att cirka 3 respektive 10 procent av Uppsalas totala takytor utnyttjas. Detta om bara takytor används – andra ytor och anläggningsytor kan och bör nyttjas också.

Etappmål 3:

Fossilbränslefri kommunal fordonspark 2020, samt fossilbränslefri maskinpark och klimatneutrala upphandlade transporter år 2023

Mål: Kommunens egna fordon är fossilbränslefria år 2020, maskinparken och upphandlade transporter är fossilbränslefria eller klimatneutrala senast år 2023.

Kommunen har ett relativt stort antal personbilar och lätta lastbilar. Andelen fossilbränsle drivna personfordon har ökat på senare tid då dieslbilar, om än snåla och miljöklassade, ersätter etanolbilar. De etanolbilar som finns tankas felaktigt i stor utsträckning med bensin och inte etanol. Fler gasfordon skulle kunna användas då kommunen producerar egen biogas. Introduktionen av elbilar och laddhybrider har påbörjats och förväntas få genomslag de närmaste åren men kräver ett systematiskt och koordinerat arbete. Dieseln har det senaste åren fått en höginblandning av förnybara biooljor. IT-stöd för resfria möten, bilpooler och annan effektivisering är viktiga medel för att nå målet. Det behövs tydligare incitament och styrning för att nå målet om en fossilbränslefri fordons- och maskinpark. Därutöver är det av yttersta vikt att incitamenten också har positiva effekter på stadens luftkvalitet.

Kommunen upphandlar olika typer av transporttjänster med både tunga och lätta fordon, exempelvis avfallstransporter och färdtjänst. Det finns också mycket indirekta transporter som följer av olika upphandlade produkter och tjänster, exempelvis utryckning på trygghetslarm. En stor del transporter finns i bygg- och anläggningsprojekt, där också arbetsmaskiner ingår. Här finns det stort utrymme att ställa högre krav på energieffektivisering och förnybara bränslen samt elektrifiering. Kommunens samordnade godsdistribution som Teknik & service står för är ett framgångsrikt exempel, som utvecklas vidare.

Utvecklingen förväntas ta fart när statens utredning (2013) för en fossilbränsleoberoende fordonsflotta till 2030 är klar. Genom att kommunen går före med ett tidigare måldatum och en högre ambition kan Uppsala bli en attraktiv plats för innovation och näringslivsutveckling inom transportsektorn och samla de krafter och idéer som behövs för att nå målet. Samarbete med det lokala näringslivet, landstinget och universitetet är en förutsättning, där gemensamma ambitioner är en framgångsfaktor.

Ansvarig för målet

Egna fordon: Styrelsen för teknik och service samordnar arbetet. Alla nämnder och bolag som leasar eller köper fordon.

Direkt upphandlade transporter: Upphandlande organisationer.

Indirekt upphandlade transporter: Kommunstyrelsen utvecklar metoder och samordnar. Upphandlande organisationer.

Samhällsnivå: Kommunstyrelsen och gatu- och samhällsmiljönämnden.

Ansvarig för uppföljning

Kommunstyrelsen, upphandlande organisationer, samt de som äger/leasar fordon.

Uppföljning

Antal och andel fossilbränslefria fordon och upphandlade transporter, samt klimatneutralt upphandlade transporter.

Egna/leasade personfordon och lätta lastbilar, följs dessutom upp avseende:

Energieffektivitet: kWh / fordonsmil och totala MWh

Låg klimatpåverkan: kg CO₂e / fordonsmil och totala ton CO₂e.

Förutsättningar för uppföljning

Målet om fossilbränslefrihet måste uppfattas principiellt. Exempelvis får ett etanolfordon anses vara fossilbränslefri även om det finns en låginblandning av bensin i E85. Även i produktionen går det åt fossila bränslen idag (liksom för fossila bränslen själva). Regelverk och kommunen ställer allt högre krav i upphandlingen på klimat- och miljönytta av bränslena. Detta ingår dock inte direkt i uppföljningen av målet. Det kommungemensamma it-stödet för energi, klimat och miljö används för rapportering och uppföljning.

Förutsättningar för genomförande

Inom tidsramen 2023 kommer det att vara svårt att nå målet fossilbränslefria upphandlade transporter både direkta och indirekta transporter, genom direkta krav på miljöfordon eller andra lösningar. Det kommer inte heller att vara fullt ut möjligt på grund av bestämmelser i lagen om offentlig upphandling. Målet är därför klimatneutrala transporter. I dessa fall ska kommunen utveckla sin upphandlingsmetodik för att ställa krav på ”grönt bränsle” för motsvarande kommunens del av transportörens körsträcka. Det vill säga att en transportör behöver inte köra med miljöbränsle just i leveransen för Uppsala kommun, utan kommunen intecknar en jämförbar volym av transportörens totala volym. Ett liknande system finns redan lagreglerat för fordonsgas. När det gäller transporter i centrala staden ska dessa alltid eftersträvas att vara faktiska miljöbränslen med bästa hälsoegenskaper eller eldrift för att bästa luftkvalitet. Kategorin upphandlade snöröjningsfordon undantas från måluppfyllelse, men inkluderas i utvecklingsarbetet. Även för denna kategori gäller prioriteringen avseende centrala staden och luftkvalitet.

Etappmål 4:

25 procent energieffektivare verksamhet år 2020

För att kunna fasa ut de fossila bränslena mot förnybara och gå mot ett samhälle med låg miljö- och klimatpåverkan krävs energieffektivisering. Detta för att de förnybara bränslena och förnybar energiproduktion ska räcka till.

Energieffektivisering är ekonomisk och ekologisk resurseffektivitet och grunden för att gå mot ett större inslag av kretslopp i samhället. I ett kommunalekonomiskt perspektiv är en kraftig energieffektivisering central för att lösgöra medel för andra energi- eller miljöinvesteringar som inte är direkt lönsamt i traditionell mening.

Mål: Kommunens nämnder och styrelser har mål för energieffektivisering för indirekt energianvändning som motsvarar minst 25 procents minskning till år 2020 med basår 2014. Effektiviseringsmål för direkt energianvändning fastställs efter utvärdering 2014.

Kommunorganisationens direkta energianvändning ska i absoluta mått sammantaget vara som mest oförändrad år 2020 jämfört med år 2014.

Det mesta av kommunens verksamhet kräver energi, antingen direkta energiinköp för värme och el, eller indirekt energianvändning i de tjänster och produkter som kommunen upphandlar eller använder. Den indirekta energianvändningen bedöms vara stor.

En stor del av den direkta fastighets- och verksamhetsenergin (ej transporter) har sedan tidigare kommungemensamma mål för energieffektivisering (20 procent mätt i kWh/m²) senast 2016 jämfört med 2008. Dessa mål utvärderas 2014 och nya mål fastställs för 2020 med 2014 som basår. Målen ska utgå från de olika förutsättningarna som olika nämnder och styrelser har.

Ansvariga för målet

Alla nämnder och styrelser.

Uppföljning

Uppföljningsmått definieras av respektive nämnd och styrelse. Kommunstyrelsen sammanställer mål och resultat.

Det kommungemensamma systemstödet för energi, klimat och miljö används för nämndernas, styrelsernas, och för kommungemensam uppföljning.

Den gemensamma uppföljningen omfattar vid programstart fastighetsenergi, egna fordon, eget fordon i tjänst samt tjänsteresor med flyg och tåg, men byggs ut allteftersom för externa utförare och leverantörer. Idag följs transportarbete inom hemtjänsten upp. Systemstödet har funktionalitet för att även hantera indirekt energi och klimat/miljöpåverkan.

Förutsättningar för uppföljning – indirekt energi

För den indirekta energin, måste varje verksamhet identifiera de troliga största posterna och själva sätta mål. Målen sätts som nyckeltal som är relevanta för respektive verksamhet (elever, omsättning, osv). Det kan i många fall göras på ett enkelt sätt: ”minskad avfallsgenerering med 25 procent per brukare”. I andra fall kan det göras troligt att minst en 25-procentig minskning sker genom en viss åtgärd, exempelvis att engångsartiklar ersätts med flergångsartiklar.

I ett antal fall är det efter utvärdering värt att översätta materialinköp i vikt eller volym till energianvändning och miljö- och klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv. Bland annat gäller det bygg- och anläggningsprojekt. Här har ett pilotprojekt inom gaturoverbyggnad visat vägen, där systemstödet för energi och klimat användes. Pilotprojektet visade att klimatpåverkan från bränsle till arbetsmaskinerna endast var en tredjedel, medan indirekta klimatpåverkan från betong (1/3) och asfalt (1/3) utgjorde två tredjedelar. Genom att följa upp systematiskt, möjliggörs att i upphandling av projekt ställa krav på inte bara, tid, pengar och kvalitet, utan också en energibudget.

Etappmål 5:

Hållbar upphandling för en giftfri miljö år 2020

Att minska risker för exponering och spridning av kemikalier är en av vår tids största miljöutmaningar. Kemikalier finns i vatten, mark, luft samt i människors kroppar. Forskning visar på att flera av de kemikalier som finns i livsmedel, textilier, möbler, förpackningar, rengörings- och hygienprodukter, byggmaterial mm ger negativa hälsoeffekter på människor, djur och natur. De negativa hälsoeffekterna orsakar såväl stort personligt lidande som ekonomiska konsekvenser för samhället.

Barn är särskilt känsliga för exponering av kemikalier. Deras biologiska utveckling i kombination med fysisk aktivitet och socialt beteende ger upphov till exponeringsmönster som skiljer sig från vuxnas. Små barn dricker mer vatten, äter mer mat och andas mer luft per kilogram kroppsvikt än vuxna. Små barn biter och suger på saker, utforskar sin omvärld och vistas nära golvnivå och i andra marknära miljöer. Allt detta medför att barn i förhållande till sin vikt riskerar att få i sig större mängder av många kemikalier än vad vuxna får. Barn är generellt sett känsliga för exponering av kemikalier under vissa perioder av utveckling och tillväxt. Allvarliga skador kan uppstå vid exponering under fosterperioden, under den första levnadstiden och vidare upp i puberteten. Detta gäller speciellt skador på nerv-, reproduktions-, hormon- och immunsystemet. Data från de senaste åren talar även för ökad risk för cancer vid kemikalieexponering under fosterstadiet³.

Uppsala kommun bidrar till att miljö- och hälsofarliga ämnen fasas ut genom att medverka till kartläggning och sanering av förorenade områden och byggnader, informera och utöva tillsyn gentemot företag, offentliga verksamheter och privatpersoner, genomföra åtgärder som minskar luftföroreningar i staden, öka andelen ekologisk mat i kommunfinansierad verksamhet till 100 %, öka incitamenten för ett giftfritt byggande, fokus på en giftfri förskola, övrigt internt miljöarbete samt genom att ställa krav i upphandling.

Mål: All upphandling av varor, tjänster och entreprenader ska senast år 2020 följa Miljöstyrningsrådets avancerade krav eller motsvarande med fokus på minskning/substitution/utfasning av miljö- och hälsofarliga ämnen.

Målet är tätt sammankopplat och genomförs i samverkan med inriktningen i Uppsala kommuns upphandlingspolicy samt tillhörande riktlinjer och handbok.

Ett särskilt fokus riktas mot åtgärder som kan minska barn och ungas exponering.

Ansvarig för målet

Kommunstyrelsen och samtliga nämnder och styrelser.

Uppföljning

Kvalitetsuppföljning av ställda krav på miljö- och hälsofarliga ämnen i avtal där så är relevant. Första granskningen görs under 2014 (nollmätning). Därefter uppföljning vart tredje år.

Ansvarig för uppföljning

Kommunstyrelsen.

³ www.kemi.se

Etappmål 6:

100 procent ekologiska livsmedel 2023

Genom att konsumera livsmedel hållbart och resurseffektivt kan vi minska spridningen och exponeringen av miljögifter i vårt samhälle, gynna den biologiska mångfalden, värna djurskydd, bidra till en bättre hälsa och minska klimatpåverkan. Barn är särskilt känsliga för exponering av kemikalier och arbetet för att öka andelen ekologiskt producerade livsmedel till barn har särskilt hög prioritet.

Mål: Ekologiskt producerade livsmedel i verksamheter finansierade av Uppsala uppgår till 100 procent år 2023.

Ansvarig för målet

Kommunstyrelsen, styrelsen för teknik och service, utbildningsnämnden, äldre- och vårdnämnden, styrelsen för vård och omsorg, arbetsmarknadsnämnden, socialnämnden, omsorgsnämnden, samt övriga bolag och nämnder som upphandlar livsmedel.

Ansvarig för uppföljning

Kommunstyrelsen, styrelsen för teknik och service, utbildningsnämnden, äldre- och vårdnämnden, styrelsen för vård och omsorg, arbetsmarknadsnämnden, socialnämnden, omsorgsnämnden, samt övriga bolag och nämnder som upphandlar livsmedel.

Uppföljning

Andel inköpta livsmedel i kronor.

Förutsättningar för genomförande

Målet innebär att vid nästa upphandling inom respektive verksamhet och område, från livsmedel och färdiga rätter till fikabröd, ska enbart ekologiska livsmedel efterfrågas. Genom att ändra målfokus, från att stegvis öka, till 100 procent, ges förutsättningar som förenklar måluppfyllelsen. Kommunen riktar sig nu till marknadsaktörer som fokuserar på ekologiska produkter. Bedömningen är att de kan ge både bättre kvalitet och på sikt lägre priser genom de allt större efterfrågade volymerna på ekologiska produkter.

En utmaning är att det ska finnas ett tillräckligt stort utbud av ekologiska livsmedel på marknaden. Utbudet ökar kontinuerligt, men jämfört med konventionellt odlade livsmedel är det förhållandevis litet. Erfarenhet från andra kommuner visar att när stora aktörer efterfrågar ekologiskt ökar det omställningstakten. Genom tydliga mål och stark efterfrågan påverkar vi utbudet. Detta visar på betydelsen av kommunikation med marknaden.

Större volymer kommer att ge lägre priser. Men kvalitets-, djur- och miljöhänsynen i ekologisk produktion ger en högre kostnadsnivå oavsett jämfört med konventionell produktion. Det är därför viktigt med kunskap om ekologisk mat och hur man anpassar matsedel och arbetssätt för att hålla sig inom budget. Säsongsanpassning, ökad andel vegetabilier, minskat matsvinn och att tillaga maten från grunden ger förutsättningar för ekologisk såväl som ekonomisk och socialt hållbar utveckling.

En gemensam kraftsamling behövs för nå målet. Kartläggning, utbildning och kommunikation är viktiga delar. Arbetet bedrivs initialt i projektförm med en samlande kraft som arbetar

tillsammans med de delar av kommunen som berörs. Att formerna för upphandling av livsmedel stödjer utvecklingen är en förutsättning för att nå målet, exempelvis genom att separera upphandling av transporter och livsmedel. På så sätt möjliggör vi att även mindre leverantörer kan lägga anbud. En införandeplan utarbetas under våren 2014.

Etappmål 7:

Öka det hållbara byggandet och förvaltandet

Uppsala är en kommun i tillväxt med stort behov av nya bostäder. Äldre bestånd behöver samtidigt renoveras. Att bygga och renovera hållbart är en förutsättning för människors hälsa och miljön. Bebyggelsen står för ca 40 procent av den totala energianvändningen i Sverige och har stor del i spridningen och exponeringen av kemikalier i samhället. Ett hållbart byggande omfattar både sociala och ekologiska aspekter med god samhälls- och företagsekonomi.

Samhällets fysiska utformning har stor betydelse för hur mycket energi som används och därmed hur stor klimat- och miljöpåverkan blir. En samordnad bebyggelse- och trafikplanering krävs för att skapa en långsiktigt hållbar och attraktiv stad. Helhetslösningar måste eftersträvas för att göra bebyggelsen robust mot klimatförändringar.

Mål: Uppsala kommuns arbete för att främja ett giftfritt, resurs- och energisnålt byggande och förvaltande har resulterat i att Uppsala är en av de främsta kommunerna i Sverige med avseende på hållbart byggande år 2020.

För måluppfyllelse krävs bland annat att: Ett med branschen frivilligt program för byggande och renovering är etablerat senast 2016 och implementeras successivt. Alla exploateringsprojekt på kommunal mark utvecklar och tillämpar program för hållbart byggande i samverkan med kommunen.

I Översiktsplan 2010 anges att kommunen aktivt ska ta fram ett program för minskad och effektivare energianvändning vid nyproduktion och ombyggnad av hus i samarbete med övriga samhällsaktörer samt ha en inriktning på lågenergihusteknik. Här breddas den inriktningen från energi i ny- och ombyggnad till även den existerande bebyggelsen och att omfatta alla hållbarhetsaspekter och särskilt giftfria och resurssnåla materialval.

Genom satsningen i Östra Sala backe med höga klimat- och hållbarhetsvisioner har Uppsala kommun tillsammans med byggherrarna i etapp 1 för första gången utvecklat ett hållbarhets- och kvalitetsprogram för ett exploateringsområde/nybyggnationsområde. Hållbarhetsarbetet har därmed tagit ett stort kliv framåt i Uppsala. Det arbetet utvecklas vidare i följande etapper och i andra områden.

För att få genomslag för ett hållbarhet byggande och renoverande med höga ambitioner i en större andel av de byggprojekt som genomförs i Uppsala behöver ett generellt hållbarhetsprogram överenskommas med bygg- och fastighetsbranschen i stort, där också andra aktörer involveras.

På miljösidan av hållbart byggande har vi valt ut fem strategiskt viktiga områden:

(1) hållbara transporter och resor, (2) miljöpåverkan och energianvändning i material och i bygg- och anläggningsprocessen, (3) giftfria materialval, (4) kretsloppsmaterial, exempelvis massivträ i hela byggnader och andra objekt, samt (5) steg mot så kallade nära-noll-energi-byggnader.

Programmen ska stimulera användningen av ny teknik och nya lösningar som i sin tur gynnar forskning och näringslivsutveckling.

Ett av EU:s energidirektiv stipulerar att all nybyggnation, privat så väl som offentligt, ska vara så kallade nära-noll-energi-byggnader senast 31 december 2020. Redan 2019 ska alla offentligt ägda nybyggnationerna vara nära-noll-byggnader. Det är vid programstart oklart hur den svenska slutliga regelutformningen blir, men EU har en hög ambition, vilket kommunen tar höjd för. Siktet är i ett första steg en halvering jämfört med 2012 års byggnormer.

Ansvarig för målet

Övergripande: Kommunstyrelsen, plan- och byggnadsnämnden, gatu- och samhällsmiljönämnden, Uppsala Vatten och Avfall AB.

Program för hållbart byggande och renovering: Kommunstyrelsen (MEX), plan- och byggnadsnämnden, gatu- och samhällsmiljönämnden, Uppsala Vatten och Avfall. Samverkan krävs med Uppsalahem, Uppsala kommuns fastigheter AB, övriga kommunala fastighetsbolag och de sociala nämnderna.

Uppföljning

Övergripande: Kommunstyrelsen, plan- och byggnadsnämnden, gatu- och samhällsmiljönämnden, Uppsala Vatten och Avfall AB.

En sammantagen bedömning av implementeringen av i omfattning och ambitionsnivå, samt resultatet i form av prestanda och miljötillstånd, och andra lämpliga parametrar.

Program för hållbart byggande och renovering: Plan- och byggnadsnämnden. Andel planer för nybyggnation med tillämpade hållbarhetsprogram.

Förutsättningar för genomförande

I Östra Sala backe äger kommunen marken och kan därför i exploateringsavtalen civilrättsligt fastställa det överenskomna hållbarhetsprogrammet. Till skillnad mot vissa andra kommuner har Uppsala kommun inte stora markinnehav. För att få genomslag för ett hållbarhet byggande med höga ambitioner i en större andel av de byggprojekt som genomförs i Uppsala behöver ett generellt frivilligt hållbarhetsprogram överenskommas med bygg- och fastighetsbranschen i stort, där också andra aktörer involveras. Primärt bör Uppsalahem men även övriga kommunala bolag bli involverade. Uppsala klimatprotokoll och liknande samverkansarenor med aktörerna i Uppsala, är också en given arena för att lyckas etablera ett hållbarhetsprogram med hög ambition.

Den största energianvändningen sker i existerande fastigheter. Idag saknas energikrav på nationell nivå. Energikrav finns bara för nybebyggelse som enbart utgör en liten del av fastighetsbeståndet.

Etappmål 8:

Hållbara affärer, verksamheter och gröna jobb

För att klara miljö- och klimatutmaningarna behöver offentlig och privat verksamhet ta sin grund i hållbar utveckling, d.v.s. en utveckling som ryms inom planetens gränser. Det innebär att både näringslivet och det offentliga bedriver en miljö- och klimatdriven affärs- och verksamhetsutveckling.

Ett näringsliv som erbjuder innovativa såväl som miljö- och climateffektiva produkter och tjänster skapar tillväxt och jobbtillfällena. Uppsala kommun har en unik möjlighet genom våra samlade resurser i form av två universitet, en välutbildad arbetskraft, offentliga verksamheter med höga ambitioner för införande av ny miljöteknik samt ett inom området aktivt och kompetent näringsliv.

Mål: Uppsala kommun är år 2023 en av de bästa kommunerna i Sverige på miljö- och klimatdriven affärs- och verksamhetsutveckling genom effektiv samverkan mellan det lokala närings- och samhällslivet.

Uppsala kommun arbetar för att stödja miljö- och klimatdriven affärsutveckling i det lokala näringslivet bland annat genom upphandling med miljö- och innovationsinriktning, STUNS arbete, satsning på att stödja effektiva nätverk för miljöteknikutveckling, konkreta forskningssamverkansprojekt med de båda universiteten, kontinuerliga testbäddsprojekt för test och verifiering av ny miljöteknik, processledning av och medverkan i Uppsala klimatprotokoll, ägardirektiv till kommunens bolag, destination Uppsala, Bondens egen marknad med mera.

Miljö- och klimatdriven utveckling av kommunens verksamhet ger stöd och skapar bättre förutsättningar för näringslivets motsvarande utveckling.

Ansvarig för målet

Kommunstyrelsen, samt samtliga nämnder och styrelser.

Ansvarig för uppföljning

Kommunstyrelsen.

Uppföljning

Genomförda aktiviteter med syfte att bidra till målet.

Antal/andel jobbtillfällena i den gröna sektorn.

Ekonomisk tillväxt för Uppsala företag inom miljötekniksektorn.

Förutsättningar för genomförande

Arbetet sker sammankopplat med kommunfullmäktiges näringslivsprogram, och operationaliseras genom handlingsplanen för en ledande näringslivskommun.

Prioriterade områden

Sektorer

Miljö- och klimatprogrammet prioriterar tre sektorer:

- Transporter
- Bebyggelse
- Produktion & Konsumtion

Arbetsätt

Ramverket för ekologisk hållbarhet pekar ut fyra prioriterade arbetsätt i arbetet för att utveckla Uppsala kommun till ett hållbart samhälle.

- Samverkan
- Miljömedvetna val
- Främja ny teknik
- Systematiskt arbete och uppföljning

De fyra arbetsätten är kommunens strategiska val för att nå resultat inom sektorsområdena. Varje sektorsfokus bearbetas med hjälp av samtliga arbetsätt. Exempelvis ska kommunen samverka inte bara generellt, utan även hitta samverkan för varje sektorsfokus, för att ge tydlig effekt inom respektive sektor.

Delgeografiska fokus

För att öka genomslaget för en ekologiskt hållbar utveckling behövs förutom det generella arbetet också ett samlat grepp med alla eller många miljöfrågor i en mindre avgränsad del av Uppsala - ett delgeografiskt fokus. Arbetet med social hållbarhet och ekologisk hållbarhet ger ömsesidig kraft för en god lokal utveckling.

Ramverket för ekologisk hållbarhet pekar ut två insatsområden som även miljö- och klimatprogrammet ska bidra till och driva:

- Hållbarhetsprogram för exploateringsområden
- Stadsdelsutveckling i utpekade områden, integrerat med ekologisk hållbarhet

Miljö- och klimatprogrammets insatskarta – strategiska insatsområden

De strategiska insatsområdena samlar och fokuserar kommunens satsningar för att nå genombrott på ett antal centrala områden i syfte att nå miljö- och klimatmålen. Insatsområdena har ett övergripande kommungeografiskt och kommunorganisationsperspektiv med systemlösningar i fokus. Insatsområdena förstärker i stor utsträckning översiktsplanarbetet, övriga ekologiska program och planer, samt kommunens sektorsplaner. Kartan är föränderlig.

Prioriterade områden	Generellt	Transporter	Bebyggelse	Produktion och konsumtion
Generellt	Geografiskt fokus <i>Stadsdelsutveckling</i> Hållbarhetsprogram för exploateringsområden	Utvecklad och utbyggd kollektivtrafik <i>Hållbart resande – samlat arbete</i> <i>Effektiva godstransporter och varudistribution</i>	Miljonprogrammen - halva energin, hela välfärden Transportsnål planering Nära-noll-energihus Giftfritt och resurssnålt	Energiautonoma jordbruk Upplands mat (närodlat) Giftfri förskola <i>Ekoturism</i>
Partnerskap	Uppsala klimatprotokoll Klimatkommunerna	<i>Hållbart resande - samverkan</i> Spårtaxi-kommuner & Spårvagnsstäder <i>Samarbete med övriga storstäderna utvecklas</i>	Skapa morgondagen – bygg och fastighetsbranschen för hållbar utveckling	Kemikaliesmart region <i>Leader – miljödriven landsbygdsutveckling</i> Hållbar affärs- och verksamhetsutveckling
Miljö-medvetna val	Kommunikation: Kommunen underlättar för dig att leva och verka miljömedvetet. Utbildning för hållbar utveckling	<i>Hållbart resande – resenärens val</i> <i>Utmana andra: Fossilfria fordon & transporter</i> <i>Utveckla lösningar för storskaliga bilpoolsystem</i>	Avfall – minimering och återvinning	Komma närmare maten & naturen Minskat matsvinn
Ny teknik och lösningar	Utveckling av miljöteknikbranschen	Fossilbränslefri kollektivtrafik <i>Elektrifiering av transporter</i>	<i>Sol på "alla" tak</i> <i>Smart nät – för el & värme</i> <i>Massivträ som byggmaterial</i>	<i>Biogas – gödselröming</i>
Systematiskt arbete och uppföljning	<i>Färdplan klimatneutralt Uppsala</i> Hållbar upphandling	<i>Anläggnings- och driftsentreprenader – miljökrav och klimatbudget</i> Rese- och mötesriktlinjer - implementering	<i>Byggnads-material – giftfria, energieffektiva och med låg klimatpåverkan</i>	Hållbara livsmedel i matsalen <i>Ekologiska fotavtryck</i>

Förklaring: Insatsområden som pågår och som bör utvecklas vidare eller förstärkas.

[kursiv text] Helt nya insatsområden eller sådan som i princip är outvecklade idag och bör utvecklas betydligt är markerade i kursiv stil.